

THE PURSUIT OF KNOWLEDGE IS A CHANCE FOR DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

DAŻENIE DO WIEDZY SZANSĄ NA SKUTECZNY ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

Agnieszka Klimek

Katedra Szczegółowej Uprawy Roślin, Akademia Rolnicza Kraków

Klimek.a@wp.pl

ABSTRACT

At the end of 20th century the content and range of knowledge undoubtedly became the main course of development for individual possibilities, ambitions and aspirations. The main reason for these changes is seen mainly in introducing on the market new production technologies supported by knowledge. As a result human capital acquires the key significance. Adaptation to the changes in the new surroundings and the possibility of creating new solutions has become a necessity for the development of rural areas. The changes in this regard affect the labour market considerably and thus they involve changes in the supply and demand structure of education services which are directed at constant increase and also improvement of qualifications or even retraining of adults. The research presents the process of self-education in farmers who use available information sources as well as the degree of influence of education sources. Significance of knowledge awareness in farmers is extensive and directed towards improving their qualifications. The self-education process has been taken up by farmers with secondary education and huge areas of land.

Key words: education, information, human capital, development of rural areas

STRESZCZENIE

Pod koniec XX wieku treść i zakres nabywanej wiedzy stał się bez wątpienia główną drogą rozwoju indywidualnych możliwości, ambicji i pragnień. Przyczynę zmian upatruje się głównie wprowadzeniem na rynek nowych technologii produkcji opartych o wiedzę, w efekcie czego kluczowe znaczenie nabiera kapitał ludzki. Adaptacja do zmian w nowym otoczeniu oraz możliwość kreacji nowych rozwiązań stało się koniecznością dla rozwoju wsi. Zmiany w tym zakresie wywierają silną presję na rynek pracy, a co za tym idzie wymuszają zmiany w strukturze popytu i podaży usług edukacyjnych ukierunkowanych na ciągłe podnoszenie i doskonalenie kwalifikacji zawodowych, lub przekwalifikowanie się osób dorosłych. Badania przedstawiają proces samokształcenia rolników wykorzystujących dostępne im źródła informacji. Ponadto stopień oddziaływania źródeł informacji na mieszkańców wsi. Znaczenie wiedzy w świadomości rolników jest duże i ukierunkowane na doskonalenie kwalifikacji zawodowych. Proces samokształcenia najchętniej podejmowali rolnicy z wykształceniem średnim i z dużym areałem ziemi.

Słowa kluczowe: edukacja, informacja, kapitał ludzki, rozwój obszarów wiejskich

WPROWADZENIE

Zmiana systemu społeczno-gospodarczego w ostatnich dziesięcioleciach ukazała w pełni słabość polskiego rolnictwa. Sytuacja ta zrodziła potrzebę przyspieszenia tempa przemian nie tylko strukturalnych, ale i mentalnych na terenie obszarów wiejskich. Nastąpiła znacząca zmiana roli czynników produkcji to jest ziemi, pracy, kapitału w kierunku większego uwypuklenia cech czynników pracy w tym; znaczenia informacji, wiedzy i kreatywności. Historia dowiodła, że to nie dysponowanie tani surowcami ani nie niska cena siły roboczej prowadzą do społecznego dobrobytu, lecz zasoby kapitału ludzkiego, związany z nim potencjał innowacji.

Obszarem, dla którego znaczenie wiedzy i informacji winno być obecnie nadrzędną sprawą to rolnictwo i tereny wiejskie. Szybka adaptacja zmian, poprzez doskonalenie kwalifikacji zawodowych, oraz umiejętność korzystania z dostępnych źródeł informacji jest warunkiem efektywnego i skutecznego gospodarowania na obszarach wiejskich w warunkach gospodarki rynkowej. Zasadniczym warunkiem jest ukształtowanie wśród rolników świadomości nieuchronnych przemian i potrzebę samodoskonalenia.

Celem pracy było przedstawienie procesu edukacji wśród mieszkańców wsi. Badano aspiracje edukacyjne, związane z samorealizacją związaną z pogłębianiem wiedzy, a także pragmatyzm w dążeniu do zdobywania korzystnej pozycji na rynku pracy i odpowiedniego statusu materialnego.

Kapitał ludzki i jego rola w gospodarstwie

Istniejące badania wskazują, że współczesny rozwój gospodarczy związany jest nieodzownie ze zdolnością do akumulacji kapitału ludzkiego. Według LEE [2002] kapitał ludzki rośnie wraz z rozwojem gospodarki opartej na informacji. Pozycja Polski będzie, zatem zależeć w znacznym stopniu od istniejącego stanu i rozwoju w naszym kraju kapitału ludzkiego, oraz zdolności do jego tworzenia i wykorzystania.

W literaturze spotykamy wiele definicji kapitału ludzkiego. W obszernej definicji autorstwa DOMAŃSKIEGO [1990] pojęcie to definiowane jest jako „*zasób wiedzy, umiejętności, zdolności do pracy, adaptacji do zmian w otoczeniu oraz możliwości kreacji nowych rozwiązań*”. W ujęciu ODCE [1996] pojęcie kapitału ludzkiego definiowane jest jako „*wiedza, którą jednostki nabywają podczas życia i wykorzystują do produkcji dóbr, usług lub idei, w rynkowych i nie rynkowych warunkach*”. Obecnie kluczowym sposobem nabywania kapitału ludzkiego jest edukacja. Poziom edukacji wpływa na efektywne wykorzystanie kapitału, a więc trwałych środków produkcji, jakimi dysponują gospodarstwa. Zwiększają również zdolność do przyjmowania innowacyjnych rozwiązań.

Samo **podnoszenie** kwalifikacji zawodowych nie wystarczy jednak do uruchomienia procesów rozwojowych o szerokim zasięgu działania. Ważne jest, aby upowszechnić proces kształcenia ustawicznego i chęci bycia aktywnym się w ciągu całego życia. Nieodzowne jest ukierunkowanie rozwoju osobowości, stymulowanie innowacyjności i kreatywności

człowieka. Sprzyjać to będzie wzrostowi konkurencyjności, poprawie organizacji pracy i tworzeniu podstaw rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy [Strategia,2003]. Jeśli nie zaistnieją warunki do spożytkowania nabytej wiedzy i umiejętności, zatracona zostanie zdolność do konkurowania i bycia konkurencyjnym na otwartym obecnie rynku.

Aspiracje edukacyjne a możliwości realizacji

Poziom wykształcenia mieszkańców terenów wiejskich uznawany jest obecnie za jeden z najważniejszych czynników ograniczających szeroko pojęty rozwój. Skalę dysproporcji najlepiej obrazują wyniki spisu powszechnego (Tabela 1).

Tabela 1. Poziom wykształcenia ludności w 2002 r. w Polsce [Klepicki 2002]

Wykształcenie	Kraj	Miasto	Wieś
Wyższe	10,2	13,2	4,2
Policealne	3,3	3,9	1,9
Średnie	29,4	33,5	19,6
Zasadnicze	24,1	20,4	28,0
Podstawowe	28,1	23,9	39,7
Niepełne podstawowe	3,6	2,3	5,9
Nieznane	2,1	2,8	0,7

Największy poziom wykształcenia reprezentuje ludność największych miast i obszarów metropolitalnych, gdzie odsetek ludności z wykształceniem wyższym sięga niekiedy 20%. Odwrotnością opisaną strukturą jest udział ludności posiadającej wykształcenie podstawowe. Niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej bezpośrednio wpływa na wielkość wiejskiego bezrobocia, stanowi również barierę poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej obszarów wiejskich. Brak wykształcenia pogłębia trudności ze zrozumieniem zachodzących przemian, a tym samym ogranicza możliwości asymilacji do nowych warunków [SIKORKA 2000]

Obecnie obserwuje się coraz większą motywację do podnoszenia kwalifikacji rolnych. Przyczynia się do tego stabilność gospodarcza kraju, upowszechnienie wiązania awansu zawodowego z pracą w rolnictwie. Argumentami przemawiającymi za podnoszeniem kwalifikacji rolniczych jest również szereg programów pomocowych dla rolników realizowanych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

Każdy z programów pomocowych ma kompleksowo opracowane kryteria, które należy spełnić, aby otrzymać wnioskowaną pomoc finansową. W większości przypadków głównym warunkiem uzyskania wsparcia jest wymagane ukończenie podstawowych szkoleń, kursów rolniczych, które przygotowują do profesjonalnych starań o środki pomocowe. Stąd też w badaniach starano się określić jak mieszkańcy wsi wykorzystują dostępne im źródła pomocy. W tabeli 2 przedstawiono rodzaj szkoleń wybieranych przez badanych rolników w zależności od ich wieku.

Tabela 2 Udział poszczególnych grup wiekowych w szkoleniach

Wyszczególnienie	Wiek właściciela				
	<30	31-40	41-50	51-60	>60
	%				
Szkolenia ogółem-w tym:	11,5	42,3	23,1	15,4	7,7
• dopłaty bezpośrednie	50	64,3	62,5	60	100
• ekologiczne	50	21,4	25	20	-
• agroturystyka	-	7,2	-	20	-
• skup interwencyjny (rynek mleka)	-	-	12,5	-	-
• doradcze	-	7,1	-	-	-

Największym udziałem w szkoleniach charakteryzowała się grupa wiekowa pomiędzy 31-40 rokiem życia, bo aż 42% natomiast sam rozkład szkoleń był podobny jak w pozostałych grupach wiekowych, ponieważ największą popularnością cieszyły się szkolenia dotyczące dopłat bezpośrednich ok. 60% udziału w całkowitej liczbie szkoleń natomiast w przedziale wiekowym powyżej 60 lat szkolenia dotyczące dopłat bezpośrednich stanowiły 100% najmniejszą popularności cieszyły się wśród respondentów w najmłodszym przedziale wiekowym poniżej 30 roku życia gdzie odnotowano 50% udział. Uzyskane wyniki świadczą o dużym zainteresowaniu respondentów wspólną polityką rolną UE. Znacznie mniejszym udziałem z wyjątkiem grupy wiekowej poniżej 30 lat cieszyły się pozostałe szkolenia dotyczące ekologii, agroturystyki czy skupu interwencyjnego mleka. W tabeli 3 przedstawiono strukturę odbytych szkoleń w zależności od poziomu wykształcenia respondentów

Tabela 3 Udział w szkoleniach w odniesieniu do wykształcenia

Wyszczególnienie	Wykształcenie właściciela			
	podstawowe	zasadnicze	średnie	wyższe
	%			
Szkolenia ogółem- w tym:	36	36	20	8
• dopłaty bezpośrednie	80	57,1	42,9	66,7
• ekologiczne	10	28,6	42,8	33,3
• agroturystyka	-	7,2	14,3	-
• skup interwencyjny (rynek mleka)	10	-	-	-
• doradcze	-	7,1	-	-

W ogólnej strukturze grup respondentów legitymujących się wykształceniem od podstawowego do wyższego największą ilość szkoleń odbyli rolnicy z wykształceniem podstawowym i zasadniczym – 36% respondentów. Oba wykształcenia są niewystarczające i stawiają rolników na przegranej pozycji w procesie produkcji i konkurencji wolnego rynku. Rolnicy świadomi niskiego poziomu swojej wiedzy chętniej korzystają ze szkoleń w celu uzupełnienia swojej wiedzy. Istotnym jest fakt, że w grupie respondentów z wykształceniem średnim i wyższym duży odsetek stanowiły szkolenia ekologiczne. Świadczy to o deficycie wiedzy zakresu ekologii.

W tabeli 4 przedstawiono strukturę odbytych szkoleń odnosząc ją do powierzchni gospodarstwa.

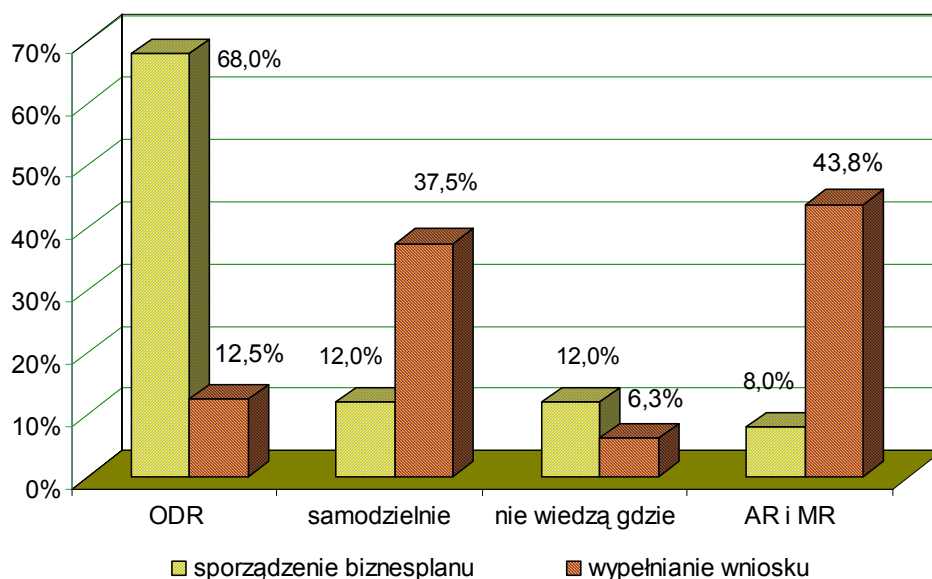
Tabela 4 Udział w szkoleniach badanych rolników różnych grup obszarowych

Wyszczególnienie	Powierzchnia gospodarstwa [ha]			
	< 5	5 - 10	10 - 15	> 15
	%			
Szkolenia ogółem- w tym:	8	24	24	44
• dopłaty bezpośrednie	66,7	10	55,6	50
• ekologiczne	33,3	-	44,4	25
• agroturystyka	-	-	-	12,5
• skup interwencyjny (rynek mleka)	-	-	-	6,25
• doradcze	-	-	-	6,25

Zaobserwowano, że aktywność szkoleniowa rolników wzrasta wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa. Dla powierzchni gospodarstwa mieszczącej się w przedziale do 5 ha szkolenia zajmowały w ogólnej strukturze szkoleń tylko 8% natomiast w przypadku gospodarstwa powyżej 15 ha szkoleń wyniosły 44%. Istotnym jest fakt, że w przypadku gospodarstw obszarowo dużych wykorzystywane jest całe spektrum szkoleń oferowanych na tym terenie. Nie powinien dziwić natomiast fakt, że dopłaty bezpośrednie cieszyły się największym zainteresowaniem, gdyż są one najłatwiejszym pieniądzem na wsi od czasu integracji z UE.

Rolnik zajęty produkcją rolniczą pomimo samokształcenia często nie jest w stanie sprostać wymaganiom formalnym, które stawia przed nim zmieniająca się rzeczywistość. Dlatego bardzo istotny jest fakt stałej współpracy rolnika z instytucjami do tego powołanymi zarówno ze względu na korzyści dla rolnika, ale także z punktu widzenia szybkiego przepływu informacji o najnowszych zmianach czy też rozwiązaniach w polityce rolnej. Można powiedzieć, że dobry kontakt rolnika i „doradcy” jest gwarantem dobrego przygotowania gospodarstwa do Wspólnej Polityki Rolnej UE jak również takiego ukierunkowania rolnika, aby osiągał największy dochód. Na rysunku 1 przedstawiono procentowy rozkład respondentów i intensywności pozyskiwania pomocy w przypadku sporządzania biznesplanu i wypełnianiu wniosków o dopłaty obszarowe.

Rys. 1. Najczęściej wybierane źródła informacji i pomocy przez respondentów

Jak wynika z badań w przypadku sporządzania biznesplanu będącego podstawowym dokumentem podczas starania się o kredyt preferencyjny są pracownicy ośrodków doradztwa rolniczego (ODR). Do ODR zwraca się o pomoc 68% badanych rolników. Tylko niewielki 12% respondentów sporządza biznesplany samodzielnie w przypadku 8% badanych rolników, pomoc otrzymują z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). 12% respondentów nie wiedziało gdzie można otrzymać pomoc. Analizując intencje potrzebne do sporządzania wniosków powierzchniowych należy stwierdzić, że ok. 44% badanych skorzystało z pomocy ARiMR natomiast 37,5% deklarowało, że wnioski wypełniało samodzielnie, natomiast 12,5% znalazło pomoc w ODR.

Podsumowanie

Nawet najlepsza wiedza zdobyta w najlepszych szkołach z czasem ulega dezaktualizacji w konsekwencji pojawiania się nowych faktów, uwarunkowań i rzeczywistości. W celu przystosowania do zmieniających się warunków konieczny jest proces samokształcenia. Proces samokształcenia jest miernikiem zainteresowania społeczeństwa nowymi warunkami oraz chęci społeczeństwa do zaistnienia w nowej rzeczywistości. Samokształcenie daje możliwości rozwoju a w przypadku rolnictwa większego dochodu w gospodarstwie. Rolnicy obecnie są grupą, dla której zmiany są bardzo intensywne, dlatego możliwości samokształcenia muszą nadążać za tymi potrzebami.

Podsumowując niniejsze rozważania stwierdzono, że proces samokształcenia był podejmowany najczęściej przez najbardziej prężnie działającą grupę rolników w wieku produkcyjnym (31-50 lat), z wykształceniem średnim i największym arealem ziemi. Grupa ta wykazuje potrzebę zmian oraz widzi możliwości w kreacji nowych rozwiązań wykorzystując

przy tym nabytą wiedzę. Aspiracje edukacyjne wśród mieszkańców wsi stają się coraz wyraźniejsze. Zapewne głównym powodem tych zmian jest duże tempo przemian społeczno-ekonomicznych w gospodarce rynkowej jak również, rozwój indywidualnych możliwości, ambicji, pragnień poszczególnych jednostek.

LITERATURA

KLEPACKI B.: 2002 Wprowadzenie gospodarki opartej na wiedzy szansą rozwoju Polski.

„Wieś Jutra” nr1, s.1-2.

LEE, S., Y., FLORYDA, R., GATES, GATEK. J.:2002 Innovation, Human Capital and Creativity”

DOMAŃSKI S. R.:1990 Kapitał ludzki I wzrost gospodarczy. EU-monitoring VII. Warszawa

ODCE: 1996 Measuring What People Know: Human Capital Accounting for the knowledge Economy, Paris

STRATEGIA: 2003 Strategia rozwoju ustawicznego do roku 2010, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Dokument przyjęty przez Rade Ministrów dniu 8 lipca 2003.